

СОЛФЕДЖИО ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН МЕТОДЛАР

Ташпўлатова Г. К.

Ўзбекистон Республикаси Миллий Гвардияси

ХМАЛ нинг мусиқа назарияси бўлими бош ўқитувчиси

Аннотация

Мазкур мақолада мусиқий назарий фанларнинг энг муҳим тармоқларидан бири солфеджио фанига бўлган эҳтиёж ва бугунги кундаги ўрни ёритиб берилади. Рус, Европа ва Ўзбек мусиқашунос педагоглари тажрибалари хамда янги мултимедиа лойихалари келтириб ўтилган. Ёш педагогларга фанни ўқитишдаги муҳим тавсиялар берилган.

Калит сўзлар. Мусиқий назарий фанлар, солфеджио, эшитиш қобилияти, ички сезги, педагогика, фаннинг тарбиявий роли.

Аннотация

В данной статье освещается одна из важнейших отраслей музыкально-теоретических наук – сольфеджио и ее значение на сегодняшний день. В разделе "Новые мультимедийные технологии приведены эксперименты российских, европейских и узбекских музыковедов-педагогов. Юным педагогам даются важные рекомендации по преподаванию естественных наук.

Ключевые слова: Музыкально-теоретические науки, сольфеджио, слух, внутренняя интуиция, педагогика, образовательная роль науки.

Annotation

This article highlights one of the most important branches of the musical and theoretical sciences of solfeggio and its significance for today. In the section "New multimedia technologies" experiments of Russian, European and Uzbek musicologists-pedagogues are presented. Young teachers are given important recommendations for teaching natural sciences.

Keywords: Music-theoretical sciences, solfeggio, hearing, inner intuition, pedagogy, the educational role of science.

Таниқли рус композитори Римский-Корсаков Солфеджиони “Мусикийликни ривожлантиришнинг кучли воситаси” деб хисоблаган эди. У солфеджони “эшитиш гимнастикаси” хам деб хисоблар эди. Солфеджио фанининг бугунги кунда мусиқа таълимидағи долзарблиги асосий масалалардан биридир. Шунинг учун фанни

Ўқитишининг мазмуни ва методикасининг зарурлиги ва самарадорлигини ошириш масаласига катта эътибор қаратиш лозим. Асосий мақсад- фан мавзунининг моҳияти ва мазмунини соддалаштирмасдан, уни қандай қилиб жозибали, зарур ва талабга жавоб берадиган даражада ўтказиш масаласидир.

Мусиқий эшитишининг кўп қиррали ривожланишига бевосита йўналтирилган Солфеджио иккита мақсадга эга:

Биринчиси, юкори тоифали мусиқачи-ижрочини тарбиялаш иккинчиси-фаол тингловчи ва мусиқа ихлосмандларини тарбиялаш.

Солфеджио-бу бир нечта мутлақо мустақил, аммо ўзаро боғлиқ вазифаларни қамраб оладиган фандир. Ушбу вазифалар қуидагилар :

- эшитиш таълими,
- қўшиқчилик маҳоратини ривожлантириш,
- мусиқа назариясининг ривожланиши,
- мусиқий ва лингвистик воситаларнинг ривожланиши,
- мусиқий фикрлашни ривожлантириш.

Шу ўринда бу фанга эндиғина кириб келган ёш педагог кадрларда савол туғилиши мумкин. Яъни солфеджио мавзусидаги асосий нарса нима? ва нимага таяниш керак? Кўп йиллик педагогик фаолиятимиз натижасижа шуни айта оламизки, энг аввало турли давр ва услубдаги мусиқага мослаша оладиган мусиқий эшитиш қобилиятини ва ички сезишни етиштириш лозим. Синфда ҳам, уй вазифасида ҳам ўқувчи ва талабалар билан ижодий ишларга кўпроқ еътибор бериш лозим. Мавзунинг мусиқий базасини, шу жумладан XXI асрнинг замонавий мусиқасини, шунингдек фолқълор, жазз ва классик мусиқани тинглаб идрок қилиш ва уларни фарқлай олиш каби билимларни эгаллаш лозим.

Солфеджо фанини мусиқачи – ижрочининг ўзига хос ижро хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда замонавий концерт амалиётига киритиши ҳам катта ютуқлардан бири хисобланади. Бундан ташқари солфеджо фанини замонавий ютуқлар ва технологиялар асосида ўқитиш методикасини ишлаб чиқиш бугунги кунда долзарб масала хисобланади.

Албатта, солфеджио фани мусиқий-назарий бирликнинг амалий мавзуси хисобланади. Бироқ, янги давр мусиқаси ундан кўп қиррали бўлиш қобилиятини талаб қиласиди. Солфеджио дарсига келган ҳар қандай ўқувчи ва талаба айнан шу дарсларда тез концентрация кўникмаларига эга бўлишини, хотираси ва мусиқий қулоқини ривожлантиришини тушуниши мухимдир. Яъни, у профессионал мусиқачи бўладими ёки йўқми, келажакдаги фаолиятининг турли соҳаларида фойдали бўладиган

билимларга эга бўлиши зарур. Бунинг учун солфеджони талабани ушбу фаннинг ажойиб имкониятларига ишонтирадиган тарзда ўргатиш лозим.

Солфеджио фанини стилистик асосда ўқитиш замонавий мусиқа педагогикасининг муҳим йўналишларидан бирига айланмоқда. Қулок мусиқа ривожланишининг барча тарихий муҳим босқичларидан ўтиши зарур деб ҳисобланади. Шунинг учун тематик материални танлаш турли давр композиторлари ижодий меросига изчил мурожаат қилишга асосланган.

Ушбу йўналишнинг бир қисми сифатида О. Хромушин¹ Россияда биринчи бўлиб "Жазз Солфеджио", шунингдек "ДМШ учун жазз импровизацияси дарслиги" муаллифига айланди. Инновацион ўқитувчи классик ва замонавий жазз хисобидан болалар мусиқа мактабларининг педагогик репертуарини кенгайтиришга катта ҳисса қўшди. Шундан сўнг В.Блокнинг² "Лад солфежиоси", Б. Шеломовнинг³ "рус халқ асосидаги болалар мусиқий ижоди", Е. Назаикинскийнинг⁴ "Кутилмаган оригинал ғоялар"и туғилади, "Бу сизга мавзуга бўлган муносабатни ўзгартиришга имкон беради" деган янги солфежио ғояси пайдо бўлиб, унда "Солфеджио ижро жараёнини бошқарувчи мусиқачининг психотехника" сифатида талқин этилади. М. Карасеванинг⁵ "Япон солфежиоси", ўзбек тадқиқотчиларидан эса С.Матякубованинг⁶ "Мақом солфеджиоси" ва бошқалар пайдо бўла бошлади.

Солфеджио мутахассисликка "хизмат қилиш" учун мўлжалланган деган тушунча мавжуд. Шу муносабат билан эшитишнинг тўртта шакли аниқланади:

- эшитиш-хотира
- эшитиш-тасаввур
- эшитиш-назоратчи
- эшитиш-интерпретатор

Бу соҳадаги энг йирик тадқиқот М. Карасеванинг⁷ "Солфеджио-музиқий эшитиш ривожланишининг психотехникаси" номли монографияси эди. Унда муаллиф : "келинг, солфеджио ўқитувчисининг ишини ижро ўқитувчининг иши билан солишиширишга ҳаракат қиласи": Агар мутахассислик ўқитувчиси касби бўйича мусиқачи билан "руҳни ошкор қилиш" технологияси билан шуғулланса, у ҳолда Солфеджио ўқитувчиси мусиқий идрокни ривожлантириб, аслида ошкор қилиниши керак бўлган "руҳ ҳажмини" ошириш билан шуғулланади. Шунинг учун, солфеджони мусиқий

¹О.Хромушин., " Учебник джазовой импровизации для детских музыкальных школ", Р.,2002г

² В.Блок"Ладовое сольфеджио", М., 1987

³ Б. Шеломов "Импровизация на уроках сольфеджио", М., 1977

⁴ Е.Назаикинский "Логика музыкальной композиции" М.,1982

⁵ М. Караваева Японское сольфеджио — искусство мелодической интонации., М.,2012

⁶ С.Матякубова "Мақом солфеджиоси", Т., 2017

⁷ М.В.Караваева., "Сольфеджио. Психотехника, развития музыкального слуха", М.,1999

психотехниканинг муҳим йўналишларидан бири - мусиқий сезгиларни шакллантириш психотехникаси деб ҳисоблаш мумкин."

Шундай қилиб, мусиқа назариясининг эшитиш ривожланишига қаратилган ёрдамчи интизомдан солфежио мусиқий идрок психологиясининг амалий қисмига айланади. Солфеджионинг моҳияти энди эшитиш маълумотларини кўп даражали қайта ишлаш бўлиб, ҳиссий таассуротни оқилона тақлил қилиш ва қўшиқ айтиш, чолғу чалиш, мусиқий нота ёки ақлий тасвирида эшитилган нарсаларни онгли равишда такрорлаш билан бирлаштиради.

Сўнгги йилларда қўплаб таълим мултимедия дастурлари пайдо бўлди.

1. Алифбо нота мусиқа тегирмонининг ихтироси-икки ёшдан бошлаб ҳар ким тушуниши мумкин бўлган мусиқий нота
2. Рақамли пианинони "ўқиши ўқитувчиси" га айлантирадиган "ассосий жойлашув харитаси" ихтироси - мактабгача ёшдан бошлаб ҳар бир инсон учун зарур бўлган мусиқий саводхонликни ўқитиши воситаси
3. Пианино чалишни ўрганишни жуда интерактив қиласиган янги авлод дастурий таъминотининг ихтироси.

"Мусиқа Имтиҳончиси" ва "музиқий жумбоқлар" мултимедия дастурлари барча мусиқий ва назарий фанлари бўйича назарий маълумотлар ва амалий имтиҳонлар симуляторларини ўз ичига олган "Солфеджио компьютерда" лойихасига киритилган.

Сиз караоки плеерларидан дарсларда фойдаланишингиз мумкин, масалан, "Vocal jam Studio - Солфеджио мактаби", "музиқа синфи", "болалар мусиқа студияси". Солфеджио фани хозирги босқичда санъат ва ижод орқали таълим ва тарбиянинг амалий усули ҳисобланди. Бу биринчи навбатда инсон тараққиётига қаратилган.

Хулоса қилиб шуни таъкидлашни истардикки, мусиқа таълими ва тарбиясида мураккаб узоқ муддатли машғулотлар натижасида ривожланган эшитиш қобилияти нафақат ўзингиз ёқтирган мусиқани овозингиз билан эшитиш, такрорлаш, балки уни тушуниш имконини беради, ва ҳар бир бола Солфеджио дарсларига қизиқиши учун жуда муҳим омил саналади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Б. Шеломов "Импровизация на уроках сольфеджио", М., 1977
2. В.Блок "Ладовое сольфеджио", М., 1987
3. Е.Назайкинский "Логика музыкальной композиции" М., 1982
4. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий.- М: Каро, 2
5. М. Карасева Японское сольфеджио — искусство мелодической интонации., М., 2012
6. М.В.Карасева., "Солфеджио. Психотехника, развития музыкального слуха", М., 1999

7. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов. - Волгоград: Учитель, 2008.
8. О.Хромушин., “ Учебник джазовой импровизации для детских музыкальных школ”.,Р.,2002г
9. С.Матякубова “Мақом солфеджиоси”., Т., 2017
10. Ягненкова Н.В. Возможности практического применения некоторых инновационных педагогических технологий на предметах теоретического цикла в ДШИ. - <http://festival.1september.ru/articles/581644> (25.09.2012)